

V poročilu je treba omeniti edini geografski prispevek, avtorja Andreja Černeta, Prostorski koncepti v geografiji (strani 183–192). V njem so prikazani nekateri prevladujoči in sodobni pogledi na osnovni objekt geografskih raziskav, ki so se uveljavili v različnih območjih zahodne civilizacije. Prostor, pokrajina, regija, kraj in okolje so pojmi v določeni geografski tradiciji ter v različnih konceptih. Pojem prostor se uporablja v geografiji v njegovem najširšem pomenu in ni omejen samo na tridimenzionalno prostorsko Evklidovo geometrijo, temveč se nanaša tudi na ekonomski prostor, psihološki in zaznavni prostor. V geografiji pomeni prostor obseg ali območje, najpogosteje izraženo v obliki in merilih zemeljskega površja (strani 183–184).

Za geografa, ki se na terenu večkrat srečuje s problemi poimenovanja posameznega območja in išče med domačini uveljavljeno ime, je nadvse poučen članek zgodovinarja in filozofa Ožbeja Vresnika Pohorje – časovnost nečasovnega (strani 195–202). V ljudskem označevanju so Pohorje delili v tri višinske pasove: v Čretnike v Dravski dolini, v Vresenjke na pobočjih do višine 700 m in v Smolčake nad 700 m nadmorske višine. Imena si Pohorci niso sami izbrali, temveč so jim ga nadelo sosednji ravninci in v njih je nekoliko porogljivosti in zbadljivosti. Pohorec je mišljen zakrknjen hribovec, počasnih misli, nerodnih kretenj in negotovega nastopa v uradih in pred tujci. Podobno velja tudi za njihove sosedne onstran Drave – Kobance. Razumljivo je, da so se domačini branili biti Pohorci ali Kobanci. Na vprašanje, kje prebivajo, so pokazali v nedoločljivo daljavo, kjer naj bi prebivali ljudje s tem imenom.

V drugem Kamniškem sociološkem zborniku je prava zakladnica misli in pogledov ter spoznanj o strukturah prostora in časa. Bogat je seznam samostojnih del o prostoru in času in zajema izdaje med letoma 1848 in 2003. Bibliografijo o prostoru in času je sestavil Drago Samec (strani 311–325). Natisnjena sta tudi imensko in stvarno kazalo. Vsi prispevki imajo krajše povzetke v angleščini, ki jih je pripravil Primož Zupan. Slovensko besedilo je lektorirala Mojca Marn, angleške povzetke pa Katja Balantič. Skratka, zbornik Strukture prostora in časa je na zavidljivi strokovni ravni, ki se je ne bi odrekla marsikatera raziskovalna institucija. Zato sem prepričan, da bo knjiga vsakomur, ki se ukvarja s teoretičnimi, načelnimi, metodološkimi snovanji in praktičnimi raziskavami in pogledi na posamezno stroko, pomagala objasniti marsikatero prostorsko ali časovno razsežnost posameznih pojavov in procesov.

Milan Natek

Julij Titl:

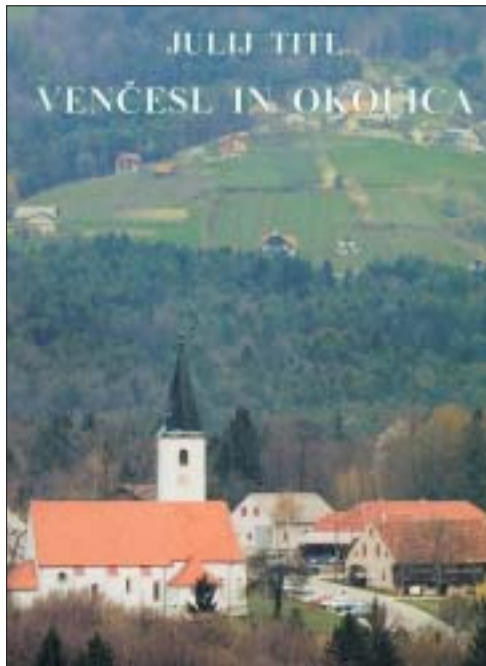
Venčesl in okolica

Slovenska Bistrica 2006: Zavod za kulturo Slovenska Bistrica, 96 strani, ISBN 961-91537-1-5

V zadnjem času se je razmahnilo preučevanje manjših, socialno in upravno zaokroženih območij, ki imajo v sklopu širše pokrajine številne posebnosti in svojstva. V njih prihajajo do veljave številne pokrajinske značilnosti, zgodovinske, socialne, gospodarske, kulturne in druge razmere, ki so sočasno z aktualnim tehnološkim napredkom in civilizacijskimi pridobitvami neposredno vplivale na razvitost življenjskega okolja. Enovita krajevna območja predstavljajo tista jedra, ki s svojimi sestavinami razodevajo številne spremembe in kažejo smeri v celostnem razvoju pokrajine v posameznih obdobjih.

Celostni prikaz manjšega, krajevno zaokroženega območja omogoča spoznati tiste temeljne zgodovinske, družbene in gospodarske dejavnike, ki so neposredno vplivali na prevrednotenje obstoječega stanja in prispevali k napredku ob istočasnem krnjenju obstoječih kakor tudi iz preteklosti podedovanih vrednot. V takšnem sozvočju najraznovrstnejših antropogenih in družbeno-gospodarskih dejavnikov spoznavamo in vrednotimo razvojne težnje in smeri pokrajinskega razvoja.

Vsebina zadnje Titlove knjige Venčesl in okolica sodi v najširši sklop domoznanstva. To je področje, ki preučuje geografsko ali upravno-politično zaokroženo območje z različnih vidikov. Dom, domačija, domači kraj, občina pa tudi širše območje so domena domoznanstva. Njegov glavni namen je zaključeno ozemlje celostno preučiti in osvetliti z različnih vidikov in področij. Zanj je značilen kompleksen vidik: vse, kar je v zvezi s krajem ali območjem se sicer izrisuje in opisuje z različnih vidikov in področij, vendar tako, da je končna podoba kraja ali območja zaokrožena, ne pa razdeljena po posameznih znanstvenih disciplinah.

Avtor, ki je rojak iz obravnavanega območja, je vsebino knjige, ki je med drugim posvečena šestdeseti obletnici ustanovitve Prosvetnega društva v Venčeslu pri Slovenski Bistrici, razdelil v dva dela. V prvem, ki je sestavljen iz treh poglavij, je podan geografski in zgodovinski pregled obravnavanega sveta v dolini Ložnice in njenih pritokov. Drugi del je posvečen nastanku, razvoju in pomenu kulturno-prosvetne dejavnosti kakor tudi podrobnejšemu prikazu imena Venčesl, ki se je udomačilo za župnijo in središčni predel naselja Zgornja Ložnica.

V prvem poglavju prvega dela knjige so nakazane osnovne naravnogeografske sestavine pokrajine. Po opredelitvi in zamejitvi območja sledijo osvetlitve njegove geološke zgradbe, kamninske in geomorfološke sestave, kar je neposredno vplivalo na izoblikovanje današnjega površja. Na osnovi vremenskih podatkov so zarisane podnebne prilike: na tem prehodnem območju med Pohorjem in Dravinjskimi gorami se v precejšnji meri uveljavljajo učinki celinskega in subalpskega podnebja. V posebnem pod poglavju je zarisana nastanek in razvoj pohorskih vinorodnih gora, to je goric.

V drugem poglavju je osvetljena zgodovinska podoba venčeselskega sveta. Prikazano je predrimsko obdobje, čas keltske kulture, ki je s številnimi civilizacijskimi in gospodarskimi dosežki neposredno vrisana v današnjo pokrajinsko podobo. Tudi fevdalnemu obdobju je namenjen pregleden oris, ko spoznamo obljudenost in gospodarsko usmerjenost kmetij, kar se kaže v podložniških dajatvah bodisi v obliki desetine, cerkvene desetine, gornine in tlake. Prikazan je razvoj obravnavanega predela po letu 1800. Na podlagi franciscejskega katastra in katastrskih podatkov s konca 19. stoletja ter z začetka osemdesetih let 20. stoletja so osvetljene zemljiške kulture, sestava poljščin in kolobarjenje. Podana je podoba vinogradniških predelov s hrami in zidanicami pa nastanek viničarskega sloja v Podpohorskih gorah. Seznanimo se tudi z letnim koledarjem dela v vinogradih, s pridelkom in kakovostjo vina in trtnimi boleznimi, ki so zavrle razcvet tukajšnjega vinogradništva na prehodu 19. v 20. stoletje.

Tretje poglavje je namenjeno prikazu naselij in razvoju števila prebivalcev od leta 1822 do leta 1981. Dragocene so navedbe priimkov prebivalcev oziroma hišna imena po posameznih krajih, ki so povzeta iz urbarjev iz 15. stoletja.

Drugi del je namenjen prikazom kulturno-prosvetne dejavnosti, ki so socializirale in plemenitile medčloveške odnose in sploh življenje na podeželju. Začetki kulturnega udejstvovanja segajo v leto 1863, ko je mlinar Lovro Stepišnik ob podpori bistriškega zdravnika, govornika na ljudskih taborih in deželnega poslanca dr. Josipa Vošnjaka ustanovil na Zgornji Ložnici Slovensko bukvarnico (čitalnico) in Bralno društvo. Nadalje sta prikazana ustanovitev in delovanje Prosvetnega društva v Venčeslu pri Slovenski Bistrici leta 1936, ki je nastalo iz Javne narodne knjižnice. Med pobudniki in vodstvenimi delavci novega društva srečamo tudi avtorja knjige, Julija Titla kot brezposelnega učitelja.

Posebno poglavje je namenjeno osvetlitvi imena Venčesl (Venčeslav, Vencelj, Vaclav ...), njegovi razširjenosti po srednji in vzhodni Evropi kakor tudi pri nas v Sloveniji. Prikazano je prekmursko naselje Venčeslavci pa Domanjševci s cerkvijo sv. Venceslava, ki se prvič omenja leta 1208. Podrobneje je opisana cerkev sv. Venčesla pri Slovenski Bistrici, ki se prvič omenja leta 1251, pa nastanek in stavbni razvoj današnje župnijske cerkve, ki je bila do leta 1900 obdana z obzidjem, kjer je bilo pokopališče. Zanimiva sta razmislek in pripoved o pisanju imena in kraja (= zaselka) Venčesl, kjer so še danes osredotočene vse krajevne upravne, cerkvene, prosvetne in vzgojne ustanove. Kraj ima urbanizirani videz in se razlikuje od neposrednega kmečkega okolja.

V zadnjem poglavju drugega dela knjige je naznačen razvoj venčeselskega območja v luči kronike, in sicer od leta 1785 dalje. Kronika je veren in neposreden zapis o življenju župnijske skupnosti. V njej je močan poudarek na vinogradništvu in tegobah, ki so pestile to kmetijsko panogo v posameznih obdobjih. Omenjene so tudi vremenske ujme, ki so zajela širša območja.

Dr. Julij Titl se z objavljenim delom vrača v svoje rojstno območje, ki ga s strokovno besedo in z dokumenti predstavi z geografsko-zgodovinskega in domoznanskega področja. S knjigo smo dobili vpogled v vsakdanji utrip življenja v krajih ob Ložnici, ki so zajeti v župnijo sv. Venčesla. Poleg splošnih krajevnih značilnosti in posebnosti nas avtor opozarja na lego območja med Pohorjem in Dravinjskimi gorami, kjer so že od nekdaj ugodne naravne prilike za gojenje vinske trte. Gospodarski pomen vinogradništva je prispeval k prevrednotenju tamkajšnjih vinorodnih »gora«, ki so postale privlačne za premožnejše in uglednejše prebivalce bližnjih in daljnih krajevnih središč kakor tudi za številne pohorske kmetije. Z menjavo lastništva vinogradov je prišlo tudi na tem območju do nastanka viničarstva in socialnega sloja viničarjev.

Titlovo delo nas opozarja, kako pomembni in dragoceni so izsledki takšnih in podobnih, strokovno podprtih prikazov o stanju in razvoju manjših predelov. V njih neposredno zaživi človek s svojimi stvariteljskimi nagnjenji in sposobnostmi, kar se na zunaj kaže v razvoju pokrajine in v njenem uveljavljanju na gospodarskem in drugih področjih.

Milan Natek

National Geographic Society: Slovenija

Ljubljana 2006: Rokus, zemljevid v merilu 1 : 400.000

Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU je v okviru zdaj že utečenega sodelovanja z ugledno svetovno založbo *National Geographic Society* in domačim založnikom Rokusom izdelal zemljevid Slovenije, ki je izšel kot priloga revij *National Geographic Junior* in *National Geographic* v slovenskem jeziku etr kot samostojna publikacija. Po zemljevidih Evrope in sveta je to že tretji zemljevid, ki je nastal kot plod sodelovanja navedenih ustanov, vendar je v nasprotju z obema predhodnikoma v celoti rezultat dela Geografskega inštituta, četudi njegove oblikovno-vsebinske poteze nezamenljivo in prepoznavno zaznamuje kartografski okvir družbe *National Geographic*. Zemljevida Evrope in sveta sta bila namreč le prevod in priredba že pripravljenih kartografskih podlag, medtem ko je pri zemljevidu Slovenije ameriška družba posredovala le napotke in potrebno programsko opremo za tipologijo, ki zvesto sledi tehničnim in oblikovnim značilnostim vseh njenih preglednih topografskih zemljevidov, vsebinska zasnova in izvedba pa sta bila v celoti prepuščena sodelavcem Geografskega inštituta.